

PAVEL KOLÁŘ, JÁN LIGUŠ A KOL.

POIMENIKA

PASTORAČNÍ SLUŽBA CÍRKVE
V KONTEXTU TRADICE
A SOUČASNOSTI

KAROLINUM

Poimenika

Pastorační služba církve v kontextu tradice a současnosti

Pavel Kolář, Ján Liguš a kol.

Recenzovali:

Prof. ThDr. Pavel Procházka, Ph.D.

Doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2024

Redakce Hana Goláňová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2024

© Pavel Kolář, Ján Liguš a kol., 2024

ISBN 978-80-246-5454-6

ISBN 978-80-246-5460-7 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Úvodem (Pavel Kolář)	13
1. Poimenika jako teologický obor a souběžné disciplíny (Ján Liguš)	19
1.1 Etymologie a odborná pojmenování poimeniky	19
1.2 Tři pojetí poimenické služby	21
1.2.1 Užší pojetí	21
1.2.2 Širší hledisko poimenické služby	22
1.2.3 Nejširší hledisko pastorační služby	22
1.3 Duchovní péče jako služba všem věkovým skupinám	23
1.4 Poimenika jako teologický obor a souběžné disciplíny	24
1.5 Souběžné disciplíny praktické teologie	24
1.5.1 Biblická antropologie	24
1.5.2 Nauka o komunikaci Božího slova	25
1.5.3 Katechetika	25
1.5.4 Liturgika	26
1.5.5 Diakonie	26
1.5.6 Kybernetika	27
1.5.7 Evangelizace a misie	27
1.6 Interdisciplinární charakter poimeniky	28
1.6.1 Psychologie	28
1.6.2 Vývojová psychologie	28
1.6.3 Pastorální psychologie	29
1.6.4 Psychoterapie	29
1.6.5 Mezilidská komunikace	30
1.6.6 Gerontologie	30
2. Pastýřská péče ve svědectví Starého zákona (Ján Liguš)	33
2.1 Rodiče	34
2.2 Mudrci	35
2.3 Kněží	36
2.4 Proroci	37
2.5 Vlastnosti Hospodina jako pastýře podle žalmu 23	38
3. Novozákonní východiska pastorační služby (Ján Liguš)	41
3.1 Boskein	41
3.2 Elenchein	42
3.2.1 Elenchein v Ježíšových slovech a v jiných apoštolských listech	43
3.3 Katartizein	44
3.4 Poimenické významy substantiv paráklésis a paráklétos	45
3.5 Parakalein	47

3.5.1 Parakalein v pastýřské službě v apoštolských sborech	47
3.5.2 Povzbuzování a napomínání jako duchovní dar	49
3.5.3 Pastýřská služba jako nedílná součást pravého zvěstování	49
3.5.4 Duchovní péče starších a celého sboru ve smyslu parákalein	50
3.5.5 Pastýřská služba v misijní práci apoštolů ve smyslu parákalein	50
3.6 Poimén a poimainein	51

4. Představitelé a přístupy duchovní péče v historii a současnosti

(<i>Ján Liguš</i>)	55
4.1 Pastýřská péče v službě Ježíše Krista	55
4.1.1 Projevy Ježíšovy lásky k Bohu	56
4.1.2 Ježíšova láska k bližním	58
4.2 Duchovní péče v apoštolských sborech Nového zákona	61
4.2.1 Některé apoštolské důrazy na důležitost církevní kázně	64
4.3 Stručná charakteristika situace křesťanů v poapoštolské době	68
4.3.1 List Klemeta Římského	69
4.3.2 Ignác Antiochijský	70
4.3.3 Polykarp ze Smyrny	70
4.3.4 Barnabášova epištola	71
4.3.5 Hermův pastýř	71
4.3.6 Didaché – Učení dvanácti apoštolů	72
4.4 Apologeté	73
4.4.1 Tertulián	73
4.4.2 Órigenés	74
4.4.3 Cyprián	76
4.5 Stručné shrnutí poimenických důrazů Apoštolských otců a apologetů	77
4.6 Vývoj poimenické nauky v myšlení církevních otců	78
4.6.1 Ambrož Milánský	79
4.6.2 Jan Kassián	81
4.6.3 Augustin	82
4.6.4 Lev I. Veliký	85
4.6.5 Řehoř I. Veliký	85
4.6.6 Shrnutí	87
4.7 Stručná charakteristika středověké mnišské poimeniky	88
4.7.1 Benediktini	89
4.7.2 Bernard z Clairvaux	89
4.7.3 Dominik	91
4.7.4 František z Assisi	92
4.7.5 Tomáš Akvinský	93
4.7.6 Tomáš Kempenský	95
4.8 Stručná charakteristika osvěcenství	99
4.8.1 Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher	100
4.9 Pojetí poimenické služby v dialektické teologii 20. století	101

4.9.1 Karl Barth	101
4.9.2 Eduard Thurneysen	103
4.9.3 Hans Asmussen	105
4.9.4 Další vývoj pastýřské péče v dialektické teologii	106
4.10 Teologicko-sociální, komunikační a poimenické aspekty lidské individuality	107
4.10.1 Biblicko-teologická charakteristika člověka	108
4.10.2 Rozum, řeč a socialita	108
4.11 Poimenická služba církve v současné společnosti	110
5. Pastorační péče v římském katolicismu (Aleš Opatrný)	117
5.1 Pastorační péče a koncil	118
5.2 Pastore v naší zemi v posledních desetiletích	118
5.3 Charakteristiky pastorační péče v katolické církvi	119
5.4 Pastore v širším slova smyslu	120
5.5 Témata pastorační péče	120
6. Pastorační péče v pravoslaví (Gorazd Josef Vopatrný)	123
6.1 Kvalifikace k úspěšné pastorační činnosti	123
6.2 Duchovní vedení	125
6.3 Svoboda	127
7. Pastorační péče v reformaci a protestantismu (Ján Liguš)	129
7.1 Česká reformace	129
7.1.1 Konrád Waldhauser	130
7.1.2 Jan Milíč z Kroměříže	130
7.1.3 Matěj z Janova	131
7.1.4 Jan Hus	131
7.1.5 Jednota bratrská	134
7.2 Martin Luther	136
7.2.1 Všeobecná charakteristika Lutherovy doby	136
7.2.2 Hlavní životní křižovatky Martina Luthera	136
7.2.3 Pastorační péče u Martina Luthera	138
7.2.4 Hlavní činnosti pastorační péče	139
7.2.5 Duchovní péče v rámci všeobecného kněžství věřících	141
7.3 Duchovní péče v pojetí Filipa Melanchthona	141
7.4 Poreformační vývoj v luterství	143
7.4.1 Luterský pietismus – Filip Jakub Spener	144
7.4.2 August Hermann Francke	145
7.4.3 Hrabě Mikuláš Ludvík von Zinzendorf	146
7.5 Poslání duchovní péče v pojetí reformované teologie	147
7.5.1 Huldreich Zwingli	147
7.5.2 Zwingliho pojetí pastorační péče	148
7.5.3 Jindřich Bullinger	149

7.5.4 Bullingerovo pojetí pastorační péče	150
7.5.4 Martin Bucer	151
7.5.5 Bucerovo pojetí pastorační péče	151
7.5.6 Jan Kalvín	152
7.5.7 Kalvínovo pojetí pastorační péče	155
7.6 Poreformační vývoj v chápání poslání duchovní péče	158
7.6.1 Poreformační pastorační péče v protestantismu	159
7.6.2 John Knox	161
7.6.3 Puritanismus	164
7.6.4 William Perkins	164
7.6.5 Perkinsonovo pojetí pastorační péče	165
7.6.6 Stručné pastorační shrnutí dalších protestantských církví	167
7.6.7 Evangelikální pojetí služby duchovní péče	168
7.7 Helmut Thielicke	169
7.7.1 Hlavní poimenické důrazy	171
7.8 Pokračující vývoj v pojetí poimenické péče o moderního člověka	177
7.8.1 Lidé se zdravotním postižením a Boží vztah k nim	178
7.8.2 Pastorační péče o lidi s postižením ve sboru	180
7.8.3 Hlavní důrazy v pastorační péči 20. století	183
7.9 Závěr	187
8. Pastorační péče v evangelikálním hnutí (Pavel Černý)	189
8.1 Charakteristika pastýřské péče	190
8.2 Vývoj pastýřské péče	191
8.3 Čtyři modely vztahu teologie a psychologie	191
8.4 Důrazy pastorační péče v evangelikálním hnutí	193
8.5 Speciální pastorační důrazy evangelikálního hnutí	194
9. Pastorační péče v Církvi československé husitské (Tomáš Butta)	197
9.1 Duchovenská služba zaměřená na velké skupiny	198
9.2 Biblické a personalistické pojetí pastorace	200
9.3 Antropologická a psychologická problematika 70. let 20. století	202
9.4 Význam poimeniky a naše současná pastorační situace	203
10. Služba vedení v církvi (Tomáš Butta)	207
10.1 Církevní autorita a její princip služebnosti	207
10.2 Hledání stylu vedení v církvi	209
10.3 Osobnostní předpoklady a schopnosti pro vedení druhých	211
10.4 Zaměření a úkoly duchovního vedení	213
11. Pastorační rozhovor (Ján Liguš)	215
11.1 Všeobecná charakteristika rozhovoru a etymologie	216
11.2 Tři aspekty pastoračních rozhovorů	217

11.3	Správné a nesprávné naslouchání v pastorační službě	219
11.4	Pastorační rozhovory s nemocnými a umírajícími	220
11.4.1	Individuální reakce lidí na jejich smrtelnou nemoc	222
11.4.2	Duchovní péče o umírající	223
11.4.3	Sociálně etické aspekty a konkrétní postupy v pastoračním rozhovoru s umírajícím	226
11.5	Pastorační péče o antagonisty v církevním společenství	227
11.5.1	Etymologie pojmu, jeho obsah a význam	228
11.5.2	Tři podoby antagonismu	228
11.5.3	Biblicko-teologické pohledy na příčiny problémů v křesťanském společenství včetně antagonismu	230
11.5.4	Pastorační péče v jednání s antagonismem	233
11.5.4	Biblické vzdělávání sborových pracovníků	235
11.5.5	Pastorační napomenutí	236
11.6	Závěr	237
12.	Krizová intervence v pastorační péči a poradenství	
	(<i>Sylvie Stretti, Jan Kaňák</i>)	239
12.1	Interdisciplinarita v pomáhajícím procesu	239
12.2	Pastorační poradenství a pastorační péče	240
12.3	Cíle krizové intervence	241
12.4	Možnosti využití krizové intervence	242
12.5	Závěr	243
13.	Pastorační péče ve zdravotnických zařízeních (<i>Anna Lukešová</i>)	245
13.1	Kaplanská služba v nemocnicích	246
13.2	Kvalifikační a osobnostní předpoklady kaplanské služby	248
13.3	Spiritualita	248
13.4	Specifika pastorační služby nemocničních kaplanů	250
13.5	Duchovní hledání nemocných	252
13.6	Zisky ve ztrátách – čím nemoc může obohatit	253
14.	Pastorační péče ve vězeňství (<i>Aleš Jaluška</i>)	255
14.1	Vazba	256
14.2	Výkon trestu	257
14.3	Specifika pastorační práce ve výkonu trestu odnětí svobody	258
14.4	Prizonizace versus resocializace	258
14.5	Zvláštnosti vězeňské pastorace	260
15.	Pastorační péče v armádě (<i>Vladimír Moravec</i>)	263
15.1	Stručná historie vojenské kaplanské služby	264
15.2	Charakter kaplanské služby v Armádě ČR	266
15.3	Kvalifikační a osobnostní předpoklady	267
15.4	Otázka použití zbraně kaplanem	269

16. Pastorační péče o hasiče (<i>Jana Sállová</i>)	271
16.1 Historie a charakteristika profese	272
16.2 Psychologická péče	273
16.3 Formy poskytování duchovní péče	275
16.4 Smluvní rámec duchovní péče	275
16.5 Příklady duchovní péče v zahraničí	275
16.6 Jak pečovat o hasiče v budoucnosti?	278
17. Pastorační péče o lidi působící v samosprávách obcí	
a ve státní správě (<i>David Tonzar</i>)	281
17.1 Členové církve působící ve veřejných funkcích	282
17.2 Duchovní péče o členy ČČSH v zastupitelstvech obcí, měst a krajů	283
17.3 Duchovní péče o představitele obcí, měst a krajů	283
17.4 Duchovní péče o vrcholné představitele státu	284
17.5 Závěr	285
18. Pastorační péče o manželství a rodiny (<i>Dalimil Staněk</i>)	287
18.1 Bible o manželství	287
18.2 Pastorační péče o manželské páry v církevní komunitě	288
18.2.1 Preventivní pastorační péče	288
18.2.2 Krizová pastorační péče	290
18.2.3 Pastorační péče v období rozvodu	290
18.3 Meze pastorační péče	291
18.4 Nejčastější oblasti manželských problémů	292
18.5 Specifika práce s párem	293
18.5.1 Princip vyváženosti	293
18.5.2 Dynamika vztahu	293
18.5.3 Zápas o naději	294
18.6 Závěr	295
19. Pastorační činnost mezi lidmi bez domova (<i>David Hron</i>)	297
19.1 Domov bez přístřeší	297
19.2 Cesty na okraj	299
19.3 Služba kaplanská a služba náboženské obce	302
19.4 Bilanční rovnice	304
19.5 Ze sítě pastoračního deníku	305
19.6 Epilog	310
19.7 Kazuistika	311
Kamila ochránitelka	311
Bezelstný Pavel	312
Usměvavá stará dáma	313

20. Pastorační péče o seniory (<i>Kateřina Brzáková Beksová</i>)	315
20.1 Teologicko-filozofické předpoklady důstojnosti stáří	316
20.2 Psychologické pojetí stáří	317
20.3 Fyziologická a sociální determinace stárnutí	318
20.4 Pastorační přístupy ke stárnoucím a umírajícím	319
20.5 Smysl a cíl pastorační geriatrické péče	319
20.6 Kompetence duchovních v geriatrické péči	320
20.7 Pastore s ohledem na patologické změny osobnosti seniora	321
20.8 Paliativní přístup – útěšná pastorální role	322
Bibliografie	325
Zkratky biblických knih	341
Jmenný rejstřík	345
Summary	349

Úvodem

Multioborový charakter studia na Husitské teologické fakultě UK poskytuje významný prostor pro prolínání teologických, historických, humanitních, pedagogických, sociálních a religionistických věd v odborné profesní přípravě svých studentek a studentů. Tento její svébytný rys, který ji charakterizuje od počátku, vyrůstá z teologické tradice Církve československé husitské, pro kterou jsou od jejího vzniku důležité otevřenost moderní liberální demokratické kultuře, zájem o uplatnění poznatků moderních věd v církevní vzdělávací a diakonické činnosti i vědomí odpovědnosti za zachování a rozvíjení demokratické kultury s důrazem na důstojnost lidské osoby a na hodnoty právního státu a sociální spravedlnosti. Vědomě se staví proti tendencím vydělovat náboženský a církevní život z veřejného prostoru a odsouvat jej do oblasti soukromého individuálního života lidí, které jsou pokládány za jeden ze znaků moderního sekularismu.¹ Náboženský život lidí, kultivovaný jeho sdílením, rozvíjením, promýšlením i kritickou reflexí v náboženských institucích, poklá-

---

1 Roman Vido: *Konec velkého vyprávění. Sekularizace v sociologické perspektivě*, Brno 2011. K pojmu „veřejný prostor“ viz Marek Skovajsa et al.: *Občanský sektor: Organizovaná občanská společnost v České republice*, Praha 2010, s. 62–89.

dá naopak za jeden z nenahraditelných zdrojů lidské kultury a hodnoty s ním spojené za důležité pro trvale udržitelný rozvoj lidské společnosti.²

V ekumenickém společenství a dialogu s jinými křesťanskými církvemi se vyrovnává se změnami v polistopadové české společnosti, ve které církevní a náboženský život charakterizují jednak dlouhodobé tendence, jednak nové proměny, které bývají charakterizovány jako detradicionalizace, pluralizace, individualizace, privatizace, sekularizace, fundamentalizace či resakralizace.³ V této nové situaci promýšlí společně způsoby, jak v současné společnosti realizovat specifickou společenskou odpovědnost křesťanských církví. Jedním z nich je pastorační služba rozvíjená jako součást veřejné služby a činnosti veřejných institucí.

Pokládáme za jeden z cílů akademické činnosti Husitské teologické fakulty, přispívat k odborně fundovanému a na křesťanské tradici založenému působení církvi ve veřejném prostoru a k porozumění specifikům tohoto působení širší zainteresovanou veřejností. K jeho realizaci má přispět i tato monografie, která je dílem autorského kolektivu. Navazuje svým pojetím na monografii věnovanou kazatelství v kontextu tradice a současné praxe církví působících v České republice.⁴ Předpokládá, že k jejím zainteresovaným čtenářům a čtenářkám budou patřit zejména ti, kteří se připravují pro profesní působení v církvích či institucích jimi zřízených a pracovníci orgánů státní správy či veřejných institucí, jichž se dotýká veřejné působení církvi v rámci jejich pastorační, charitativní a sociální činnosti: studenti oborů teologie, sociální, charitativní a pastorační práce či veřejné správy; laičtí pastorační pracovníci i duchovní (faráři, farářky, pastoři, pastorky, kazatelé či kazatelky) profesně působící v církvích či veřejných institucích (armáda, zdravotnická zařízení, vězeňství); pracovníci ve veřejné správě či veřejných institucích. Jim nabízí základní představení poimeniky jako jednoho z vědních oborů praktické teologie, shrnutí biblických východisek pastorační služby církvi, přehled historických proměn pojetí této služby a představení jejích konfesních specifik, v neposlední řadě pak charakteristiku pastorační služby ve vybraných veřejných institucích a pastorační péče o specifické skupiny lidí.

Autorský kolektiv zahrnuje akademické pracovníky, duchovní působící ve vedení církvi či specifických službách a postgraduální studenty, z nichž většina má či dříve měla užší vztah k Husitské teologické fakultě UK a její akademické i veřejné činnosti. Charakteristickým rysem monografie je tak určitá různorodost stylů, která odráží mimo jiné přístup jednotlivých autorů a autorek k tématu. Odborný styl v některých kapitolách

---

2 Zdeněk Kučera: *Pravda a iluze moderní teologie: hledání věrohodné transcendence od moderny k postmoderně*, Praha 2014; Jiří Vogel: *Církev v sekularizované společnosti*, Brno 2005.

3 David Václavík: *Náboženství a moderní česká společnost*, Praha 2010; Ivana Noble: Contemporary Religiosity and the Absence of Solidarity With Those in Need, *Journal of Nationalism, Memory and Language Politics* 13 (2019), s. 224–238, DOI 10.2478/jnmlp-2019-0010. Aurélia Bardon et al. (ed.): *Religious Pluralism: A Resource Book*, Florence 2015. DOI: 10.2870/860588

4 Ján Liguš et al.: *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti: studie z homiletiky*, Chomutov 2014.

přechází v publicistický, který podtrhuje osobní reflexi specifik pastorační služby v dané oblasti na základě získaných zkušeností. Jsme přesvědčeni, i na základě zkušenosti z výuky poimeniky na Husitské teologické fakultě, že tento aspekt neubírá publikaci na její odbornosti a činí téma přístupnější širší zainteresované veřejnosti.

Obvyklá témata, jejichž zařazení souvisí s cíli publikace, mezi něž patří přehledné uvedení do poimeniky, doplňujeme o některá nová, kterým doposud nebyla v české akademické obci věnována soustavná pozornost. Větší pozornost je věnována představitelům puritanismu a evangelikálního hnutí, v samostatné kapitole jsou shrnuty poimenické důrazy teologie Helmuta Thielickeho, mezi současná pastorační témata je zahrnuta práce s antagonismy v církevním společenství a pastorační péče o lidi se zdravotním postižením, v samostatných kapitolách jsou pak představeni členové Hasičského záchranného sboru ČR a představitelé státní správy a samosprávy jako jedny ze zvláštních skupin, jimž je adresována pastorační péče.

Kapitoly publikace jsou uspořádány do čtyř větších celků: biblicko-systematického (1.-3. kapitola), historického (4. kapitola), konfesního (5.-9. kapitola) a speciálního (10.-20. kapitola). Biblicko-systematická část, jejímž autorem je Ján Liguš, se zaměřuje na základní charakteristiku poimenické služby, vymezení poimeniky jako teologického oboru v kontextu ostatních disciplín praktické teologie a určení její interdisciplinarity. Přehled biblických východisek pastorační služby nejprve představuje základní starozákonní instituce spojené s pastorační péčí s důrazem na metaforu Hospodina jako pravého pastýře. Shrnutí novozákonních předpokladů zahrnuje charakteristiku klíčových řeckých sloves spojených s pastorační činností a identifikaci klíčových prvků pastorační praxe novozákonních obcí. Autor se z metodického hlediska při práci s biblickým textem výslovně zříká použití historicko-kritického přístupu, což se stane patrným zejména v historické části, v níž pojednává o poimenické službě Ježíše Krista a v novozákonních sborech.

Jednotlivá období proměn pojetí pastorační služby v dějinách církve, která v historické části zpracoval Ján Liguš, spojuje autor v jeden celek svým charakteristickým důrazem na kajícnost, pokání, obrácení a život v Boží milosti i pod Božím soudem, které jsou projevem ospravedlnění z víry a působení Ducha svatého. Pastorační službu historicky i věcně zakládá v osobě a díle Ježíše Krista a v kruhu apoštolů. Poimenickou situaci křesťanských sborů v poapoštolské době osvětluje přehledem pastoračních témat v dílech apoštolských otců a apologetů. K zakladatelským postavám poimeniky jako teologické reflexe pak řadí zejména Aurelia Augustina, Jana Kassiana a Řehoře I. Velikého. Období středověku spojuje s řeholní tradicí a hnutím *devotio moderna*. S ohledem na to, že přehled vývoje reformační a protestantské poimeniky zahrnul do pojednání o specifikách pastorační péče v této konfesní rodině, uzavírá historický přehled pojednáním o představitelích dialektické teologie a náčrtem teologické antropologie, která se může stát jedním z východisek reflexe poimenické služby církve lidem v současné společnosti.

Ve třetí části publikace jsou prezentována konfesní specifika v pojetí pastorační péče, která utvářejí pastorační praxi církví působících v České republice. Autoři, kteří pojednávají o jednotlivých konfesních přístupech, je pokládají za své vlastní tradice, jež určují způsob, jak pastorační službu svých církví v současném světě promýšlejí a chtějí spoluutvářet. Nejedná se tedy o ekumenický pohled na pastorační službu. Formativní význam II. vatikánského koncilu pro pastorační péči v římském katolicismu a rozvoj kategoriální pastorače jako péče o zvláštní skupiny v této konfesní tradici podtrhuje Aleš Opatrný. Specifický důraz na kvalifikaci k duchovnímu vedení a význam duchovní svobody v pastýřské péči v pravoslaví ojedinělým způsobem zvýrazňuje Gorazd Josef Vopatrný. Nejrozsáhlejší kapitolu v této části publikace tvoří představení reformačního a protestantského pojetí pastorační služby. Její historická část, která začíná představiteli české reformace, doplňuje historický přehled vývoje ve 4. kapitole. Vedle hlavních reformačních proudů věnuje Ján Liguš pozornost také puritanismu, probuzeneckému hnutí nebo osobnosti Helmuta Thieleckeho. K aktuálním poimenickým tématům v současném protestantismu řadí péči o lidi se zdravotním postižením, rozvoj biblicky založeného poradenství či otázku sebehodnocení. Promyšlení vztahu mezi teologií a psychologií, užívání výrazů z prostředí klinické péče (např. pastorační diagnóza) nebo přijímání některých tradičních prvků duchovní praxe (půst, duchovní cvičení) pokládá za důležité znaky poimenické služby v rámci evangelikálního hnutí v současnosti Pavel Černý. Posun pastorační služby od péče o velké skupiny lidí na určitém území k její individualizaci a zájmu o malá společenství spolu s významem biblického personalismu a na osobu zaměřených psychologických přístupů (logoterapie, humanistická psychologie) pokládá za příznačné pro pastorační praxi v Církvi československé husitské Tomáš Butta.

Kapitoly poslední části monografie pojednávají o tématech speciální poimeniky. Téměř výhradně se věnují základním formám současné pastorační služby církví v rámci veřejné služby a veřejných institucí v České republice. S ohledem na to, že se jedná o službu v kompetenci církví a jimi pověřených pracovníků, zaměřuje se Tomáš Butta v úvodní kapitole této části na otázku služby vedení v církvi a na vybrané organizační aspekty, které ovlivňují kvalitu pastorační služby církve. Specifika základních prostředků pastorační péče, jimiž jsou aktivní naslouchání a rozhovor, blíže určuje Ján Liguš. Obecné charakteristiky pastorační komunikace pak specifikuje v kontextu péče o umírající a řešení antagonismů ve společenství, za svébytnou formu rozhovoru pokládá pastorační napomenutí. Zatímco poradenský rozhovor se stal v pastorační péči již zavedenou komunikační formou, uplatnění zásad a postupů krizové intervence si v pastorační praxi církví své místo hledá. Příklad využití intervence v rámci nemocniční kaplanské služby představují Jan Kaňák a Sylvie Stretti.

K základním formám pastorační péče církví, která je realizována v rámci veřejné služby, patří zejména kaplanská služba. V některých institucích je tato služba regulována smlouvami mezi příslušnými ústředními orgány

státní správy, tj. ministerstvy, a subjekty zastupujícími církve a náboženské společnosti v České republice, tj. Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví. Kaplanskou službu ve zdravotnických zařízeních přibližuje Anna Lukešová, nemocniční kaplanka. Popisuje vývoj a organizaci této specifické služby, uvádí kvalifikační a osobnostní předpoklady pro její výkon, vymezuje spiritualitu jako inkluzivní koncept pro poskytování duchovní služby v pluralitní společnosti a identifikuje charakteristické prvky duchovní péče o nemocné a umírající. Analogickou strukturu má i kapitola o pastorační péči v Armádě ČR, kterou zpracoval Vladimír Moravec, vojenský kaplan. Vedle ekumenického formátu této služby, ojedinělého v rámci států NATO, patří k její charakteristice také otázka nošení a použití zbraně vojenskými kaplany. Význam i rizika pastorační péče ve vězeňství ozřejmuje Aleš Jaluška, vězeňský kaplan. Klade důraz na postpenitenciární pastorační péči, která má podpořit resocializaci osob po výkonu trestu a zabránit jejich prizonizaci. Zatímco psychologická intervence a pomoc je součástí péče o příslušníky Hasičského záchranného sboru ČR, k ustavení kaplanské služby v něm dosud nedošlo. Jana Sálková na příkladech ze zahraničí ukazuje různé formy organizování této podpory hasičů a jejich rodin a argumentuje ve prospěch jejího zavedení také v České republice. Smluvní ukotvení dosud postrádá pastorační péče o příslušníky Policie ČR a v dalších významných oblastech, jako jsou sociální a školská zařízení zřízená samosprávou, kde je pastorační péče také realizována, ale nemá stanovena specifická pravidla.

Nemocniční, vězeňská či vojenská kaplanská služba je formu veřejné instituční kategoriální pastorační péče. Pastorce zaměřující se na zvláštní skupiny, respektive na péči o lidi, které charakterizuje příslušnost ke specifické skupině, má i jiné organizační formy, a je realizována také v jiných prostředích, než jsou instituce veřejného charakteru. Příkladem takové pastorece je péče o sexuální a národnostní menšiny, o sociálně vyloučené, o lidi se zdravotním postižením, o oběti trestné činnosti či sexuálního násilí, o drogově závislé, o ovdovělé samoživitelky či samoživitele, o sportovce, o skauty či o podnikatele. Tato specifická péče může být součástí pastorační činnosti farní či sborové duchovní správy (farář či pastorační asistent např. pravidelně dochází do domova pro seniory nebo do stacionáře, účastní se skautských výletů a táborů apod.) nebo je svěřena církví pověřené osobě jako její hlavní úkol (např. péče o vysokoškolské studenty). Tato monografie se zaměřuje zejména na čtyři skupiny občanů, jimž jsou věnovány závěrečné kapitoly: zvolení zástupci působící ve státní správě či samosprávách, manželské páry a rodiny, lidé bez domova a senioři.

Pastorační péče o lidi působící v politice je aktuálním, v českém akademickém prostředí však dosud téměř nedotčeným, tématem. David Tonzar, biskup Církve československé husitské a jeden z iniciátorů zřízení kaple v budově Poslanecké sněmovny ČR, tuto službu zasazuje do kontextu spoluzodpovědnosti církve za veřejný život a péči o členy církve, kteří jako zvolení zástupci působí v samosprávách či ústředních orgánech státní správy. Na základě svých

zkušeností uvádí specifika pastorační komunikace s nimi. Kapitola věnovaná péči o manželské páry a rodiny, kterou zpracoval Dalimil Staněk, je mimo jiné příkladem vztahu mezi teologií a psychologií v pastorační praxi v tradici evangelikálního hnutí. K jejím tématům patří preventivní a krizová pastorační péče, role křesťanské komunity, identifikace základních zdrojů napětí a konfliktů, specifika práce s párem či rodinou i některá rizika této práce, která by měl pastorační pracovník znát. David Hron, farář, nás uvádí do problematiky pastorační péče o lidi bez domova. Nejprve je vymezuje jako zvláštní skupinu, jejíž specifika je třeba mít zvláště na zřeteli a respektovat je. Objasňuje rozdíl mezi kaplanskou a farní formou této služby, kde je zřejmý vliv náboženské obce či farnosti, která může faráře či farářku v jeho službě jak podpořit, tak být zdrojem napětí a konfliktu. Některá specifika pastorační práce s lidmi bez domova dokládá zajímavými kazuistikami ze své praxe. Závěrečná kapitola se zabývá pastorační péčí o seniory. Kateřina Brzáková Beksová v ní shrnuje fyziologické, psychologické a sociální aspekty stárnutí, identifikuje základní cíle a hodnoty pastorační péče o seniory, vymezuje klíčové kompetence duchovních pro péči o tuto specifickou skupinu lidí, objasňuje rizika patologických změn osobnosti v průběhu stárnutí a všímá si paliativní role pastorační péče.

Církev prostřednictvím své pastorační služby, rozvíjející se v rámci veřejné služby a činnosti veřejných institucí, vstupují do vztahu s mnoha specifickými skupinami lidí žijících v České republice. Zkušenosti pastorálních pracovníků, jejichž základem je individuální a osobní práce s nimi, se mohou stát jedním z cenných zdrojů poznatků a přispět k rozvoji kvality pastorační péče usilující o zlepšení kvality života lidí. Jedním z nástrojů, který by k tomu mohl přispět, je kolaborativní (kvalitativní) výzkum.⁵

Pavel Kolář

---

5 Henk de Roest: *Collaborative Practical theology: Engaging Practitioners in Research on Christian Practices*, Leiden 2020.

/1/

Poimenika

jako teologický obor a souběžné disciplíny

Ján Liguš

Téma analyzujeme a explikujeme z etymologického, prakticko-teologického a interdisciplinárního hlediska. K tomu připojíme také poslání poimeniky. Nyní k původu pojmu poimenika.

1.1 ETYMOLOGIE A ODBORNÁ POJMENOVÁNÍ POIMENIKY

Počestěný řecký výraz poimenika všeobecně označuje nauku o pastýřské službě v křesťanských církvích. V latinské řeči se pro něj užívá sousloví: *cura animarum*, kterým se všeobecně vyjadřuje péče o duše. První latinské slovo *cura* je substantivum obsahující následující české významy: péče, starost (o někoho nebo také o něco), opatrování, pozornost ad.; druhý latinský výraz *animarum* je podstatné jméno ženského rodu ve 2. pádu mn. č. a jeho 1. pád j. č. zní *anima*, který česky znamená vánek, vítr, dech a duši. Ze sémantické analýzy obou pojmů vyplývá i negativní deduktivní tvrzení, že v poimenice nejde jen o péči o lidskou duši ve filozoficko-platonském a idealistickém významu, které explikují lidskou duši jako samostatnou vyšší

složku člověka, nýbrž že jde o službu celému člověku: jeho duši, tělu i jeho duchu.

Pro pastorační službu se v tradičních teologických orientacích používají následující pojmenování. V teologii ČČSH je tradičně teologicky vžitý název **duchovní péče**, v teologických protestantských tradicích v Česku se vžily názvy **pastorační služba**, **pastýřská péče**, v katolické teologické tradici tato disciplína, dříve označovaná jako **pastorálka**, patří do **pastorální teologie**. V německé protestantské teologické tradici se běžně používá jméno **péče o duši** (*die Seelsorge*), a v anglosaské teologii také **pastýřská péče** (*Pastoral care*). V posledních letech se stále více prosazuje jeden odborný teologický pojem: **poimenika**. V této studii budeme používat všechna označení, ale nejčastěji duchovní péče, pastorační služba a poimenika.

Všechny výše uvedené názvy poukazují na to, že v duchovní péči jde o všestrannou službu lidem, jejich tělu, duši i duchovní spiritualitě, včetně těch aspektů života, které lidé často prožívají i tehdy, když to druzí na první pohled nevidí. Myslíme tím na skryté fyzické nemoci, psychické stresy, konflikty s lidmi, pochybnosti ve víře, zápasy s pokušením, zklamání způsobená někdy i věřícími, dětmi, nesplněná životní přání a mnohé jiné. Duchovní péče chce sloužit lidem v komplexnosti jejich bytí, a to jak ve všech oblastech, tak také v různých obdobích života.

Tam, kde se vyskytují problémy spojené s psychickými nebo vrozenými vnitřními poruchami, duchovní pastýři mají dnes možnost doporučit dotyčné k potřebnému odbornému psychiatrickému nebo psychologickému vyšetření. To dříve nebylo možné, i když to bylo velmi důležité také proto, že se psychické poruchy v minulém politickém ateistickém režimu spojovaly automaticky s náboženstvím, tj. s vírou v Boha. Nehovořilo se totiž o tom, že lidská duše může i při materiálním zajištění trpět velmi často z toho důvodu, že nedokáže náležitě řešit každodenní problémy i starosti života v rodině, v práci a ve společnosti. Jinak řečeno: duchovní péče jako služba celému člověku pomáhá k harmonickému vztahu s Bohem, se sebou samým, se svým tělem, duchem i duší a také se svými bližními. Tato poime-nická služba zdůrazňuje i ty hodnoty lidského života, které lidé přirozeně běžně nevidí někdy také proto, že se orientují jednostranně jen na materiální zajištěnost, dobré zdraví, pěkné oblékání a užívání si života naplno. Tím ale není nic řečeno o tom, že pastorační služba podceňuje nebo degraduje hodnoty lidského těla, jako jsou oblékání, kulturní a společenské aktivity, protože i věřící křesťané žijí na zemi a mají oslavovat Boha „tělem i duchem“ (1 K 6,20). Ale duchovní péče chce sloužit a pomáhat všem lidem, včetně nevěřících, pokud to chtějí. Měla by je vést k řešení i těch životních problémů, které sami nedokáží vyřešit. Věřící křesťané potřebují službu pastorační péče mimo jiné z následujících důvodů.

Prvním z nich je fakt, že žádný člověk není ve víře v Boha tak pevný, že by nepochyboval; druhý důvod je skutečnost, že nikdo z lidí není neohrožitelný ve své víře, v lásce a v naději; třetí důvod je existenciálně ontologická

skutečnost života ve světě, kde nikdo nežije v bezkonfliktním vakuu, nýbrž mezi lidmi, kde se lidský život odehrává v napětích, v zklamáních, pokušeních a někdy přímo i v zoufalství.⁶ Duchovní péče proto chce sloužit a pomáhat lidem k radostnému, smysluplnému, harmonickému i zodpovědnému životu s Bohem, se svými bližními a se sebou samými ve všech životních situacích a také ve všech obdobích života. Pro lidský život ve světě platilo vždycky, platí nyní, a tak tomu bude i v příštích letech, že „lidskou duši nelze ničím jiným vyléčit, uzdravit, nýbrž jen hodnotami víry, která je také trvalou důvěrou v Boha“.⁷ Z toho vyplývá nepřímou také nezbytná potřeba pastorační péče o každého člověka v každém období jeho života.

1.2 TŘI POJETÍ POIMENICKÉ SLUŽBY

Pastorační péči lze v současnosti chápat v užším, širším a nejširším smyslu slova.

1.2.1 UŽŠÍ POJETÍ

V užším pojetí se jedná o pastýřskou službu, kterou vykonávají Bohem povolání a církví oddělení kněží, faráři a kazatelé (*vocatio interna et vocatio externa*). Činí tak jednak individuálně osobními návštěvami svých církevních příslušníků v rodinách, v nemocnicích a v domovech důchodců, jednak pravidelnou přípravou a vedením veřejných bohoslužeb, jejichž nedílnou součástí jsou kázání Božího slova, liturgie, zpověď s absolucí a příležitostné vysluhování svátostí. Tyto činnosti hluboce působí na lidskou duši, vnitřně smiřují lidi s Bohem v Kristu, prohlubují jejich víru k poslušnosti a povzbuzují je k nové důvěře v Boží lásku, věrnost a milosrdenství.

Charakter pastorační služby mají také náboženská výchova a výuka dětí a mládeže, katechumenát – příprava na křest, příprava mladých na manželství a biblické vzdělávání střední generace a dříve narozených. Ve všech výše zmíněných službách církve zaznívá Boží slovo v různých podobách, a tím vším pastýři připravují věřící na aktivní křesťanský život během studií, v občanském povolání, v rodinách, v soužití se sousedy a v mnoha jiných oblastech lidské činnosti. Tato „pastorační služba také je službou jednotlivci“.⁸ Výše zmíněné činnosti všech křesťanských církví slouží věřícím pastoračně k prohloubení jejich víry povzbuzováním Božím slovem, napomínáním, vzděláváním, a pomáhá jim tak k zodpovědné orientaci v nejrůznějších životních rozhodováních. Právě při bohoslužbách a zmíněných biblických

6 Alistair Vincent Campbell (ed.): *A Dictionary of Pastoral Care*, Oxford 1987, heslo: Pastoral Care, Nature of, s. 188–190.

7 John Thomas McNeill: *A History of the Cure of Soul*, New York 1951, s. 78.

8 Více o tom, viz Gerhard Kehnscherper: Seelsorge, in: Hans-Hinrich Jenssen et al.: *Theologisches Lexikon*, Berlin 1981, s. 458n.

aktivitách se také dnes děje to, čemu reformace říkala vzájemné vzdělávání i bratrské napravování (*aedificatio mutua et correctio fraterna*). In puncto se dostáváme k druhému pojetí.

1.2.2 ŠIRŠÍ HLEDISKO POIMENICKÉ SLUŽBY

Širším hlediskem myslíme na službu křesťanské církve svému sekularizovanému okolí. V demokratické společnosti křesťanské církve mají možnosti nabízet i poskytovat pastorační péči svému okolí, a to organizováním a přípravou veřejných odborných přednášek o aktuálních problémech současného člověka a jejich řešení nebo také spoluprací s městskými institucemi, s dětskými domovy a všestrannou diakonickou službou a jinými institucemi. Také dnes platí pro všechny církve slova D. Bonhoeffera, že církev je církví jen tak, že je zde pro druhé. Církev může svou poimenickou službou „pečovat o blaho jednotlivců ve společnosti v širokém smyslu slova“.⁹ Nyní se dostáváme k třetímu úhlu pohledu.

1.2.3 NEJŠIRŠÍ HLEDISKO PASTORAČNÍ SLUŽBY

Nejširší stanovisko souvisí jednak s christologicko-soteriologickou univerzalitou Božího díla spásy v Kristu, jednak s univerzálním misijním posláním církve ve světě. V začátcích své spasitelské služby vtělený a ponížený Pán Ježíš vysílá své učedníky jen ke svému izraelskému lidu: „Na cestu k pohanům nevstupujte, do samařské obce nechodte; jděte raději ke ztraceným ovcím z lidu izraelského“ (Mt 10,5n). Ježíšovi učedníci mají izraelskému lidu kázat, „že se přiblížilo království nebeské“ a součástí jejich zvěstování je: „Nemocné uzdravujte, mrtvé probouzejte k životu, malomocné očišťujte, demony vymítejte...“ (Mt 10,8–11). V Janově evangeliu však čteme, že Boží láska, zjevená v Ježíši Kristu, pojímá v sobě celý svět, všechny národy. Vyplývá to i z následujících slov Janova evangelia: „Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří nezahynul...“ (J 3,16). Tuto skutečnost potvrzuje vzkříšený Pán Ježíš také tím, že vysílá své učedníky do celého světa (Mt 28,18–20). Tuto univerzální Boží soteriologickou intenci zjevenou v Pánu Ježíši Kristu potvrzuje i apoštol, když píše, že Spasitel Bůh „chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu“ (1Tm 2,4). Pro nás to znamená, že v osobě a díle Pána Ježíše Krista nejde jen o pastorační péči o nějaký partikulární okruh lidstva, nýbrž o člověka vůbec ve všech dobách, v kulturách, náboženstvích a v politických systémech (2K 5, 18n).

Křesťanské církve od svého vzniku usilovaly uskutečňovat Kristovo pověření ve světě jednak biblickým zvěstováním všem nekřesťanským kulturám

---

9 A. V. Campbell (ed.): *A Dictionary of Pastoral Care*, s. 188.

a národům, kterým sloužily k přijetí víry v Ježíše Krista jako Spasitele, jednak kontinuálním konáním bohoslužeb, biblickým vzděláváním, katechezí, misijní službou a sociální pomocí všem nemocným, potřebným, nevyjíma je ani úsilí o odstranění negramotnosti. Boží slovo zvěstuje Boží soteriologickou péči o lidstvo v Kristu (1Tm 2,4; J 3,16). Tím ale není řečeno, že budou jednou eo ipso všichni spaseni. Univerzální soteriologicko-racionální dedukce se začaly objevovat již ve 3. století po Kristu (Órigenés, 185–254), vyskytují se i v současnosti (sociolog a teolog J. Rawls), ale ke všem těmto pokusům můžeme poznamenat jen to, že věčná spása každého jednotlivce i národů je výlučně v kompetenci vševědoucího a všemohoucího Boha, a tudíž nikomu z lidí nepřisluší rozšiřovat Boží soteriologické záměry deduktivními a racionálními závěry, které se explicitně nezakládají na Písmu svatém. Z toho důvodu křesťanské církve mají i dnes zvěstovat Boží slovo o spasení v Kristu, konat misijní službu, vyučovat a poimenicky i sociálně sloužit všem potřebným k přijetí i k zachování víry, lásky i naděje ve věčné spasení v Kristu.

1.3 DUCHOVNÍ PÉČE JAKO SLUŽBA VŠEM VĚKOVÝM SKUPINÁM

Poimenická služba nabízí svou pomoc lidem ve všech obdobích života. K těm patří doba dětství, pubescence, mládí, střední věk, stáří a čas procesu umírání. Všichni potřebují pastýře také k tomu, aby mohli hovořit o všech svých starostech, bolestech, nadějích i zklamáních, a tak přijmout pomoc pro určitá řešení svých životních záležitostí ve vztahu k Pánu Bohu, k jeho láskyplnému jednání, aby mohli tak setrvávat v kontinuálním společenství s Bohem i s bližními skrze církve. Křesťanské církve pastoračně také dnes slouží dětem i mládeži jednak náboženským vyučováním v rámci církve, návštěvami rodin, dále různými společnými letními i zimními sportovními aktivitami, které nabízejí rovněž možnosti k osobním rozhovorům se všemi o věcech, o nichž mladí běžně mluvit nechtějí, včetně přijetí víry v Pána Ježíše Krista, a vedou je k harmonickému začlenění se do života ve společnosti.

V naší době se ukazuje také nutnost spolupráce církevních pastýřů s dětskými domovy a ústavy mládeže, kde žijí týrané, zneužívané, odložené a postižené děti i mládež. Pastýřskou službu těmto a dalším skupinám církev může poskytovat osobními návštěvami a spoluprací s odborníky pro tělesně i psychicky postižené, kterým službou Božím slovem nabídne přijetí víry a také jinou odbornou pomoc.

Dále duchovní péče slouží rodinám, lidem středního věku, kteří jsou plně vytížení pracovními povinnostmi, kde prožívají mnohé zápasy, problémy i pokušení. Střední věk má své specifické problémy a pastýři by měli, pokud je to možné, být v kontaktu s touto věkovou skupinou.

Posléze duchovní péče slouží lidem těžce nemocným, upoutaným na lůžko, lidem se suicidními sklony, starým lidem i umírajícím. Všichni lidé, i umírající,

potřebují povzbuzení Božím slovem, přímělné modlitby, aby mohli důstojně přejít na břeh věčnosti.¹⁰

1.4 POIMENIKA JAKO TEOLOGICKÝ OBOR A SOUBĚŽNÉ DISCIPLÍNY

Ve středověkém teologickém rámci se pastorační péče zařazuje do „pastorální teologie“, kterou se „vyjadřuje vztah mezi bohoslovím a pastorační činností církve a jejích služebníků. V katolickém pojetí vyjadřovala pastorální teologie výkon Duchovní správy, v pojetí protestantském činnost vysloveně pastorační (Duchovní péči).“¹¹ Na rozdíl od vžitého středověkého názvu se začal od reformace prosazovat název praktická teologie, která „musela nově vyjádřit, jaké funkce má církev, jak má být spravována, jaký úkol mají její služebníci (kazatelé a pastoři) a jak se má dít jejich příprava“.¹² Z toho rezultuje nepřímé tvrzení, že praktická teologie začala v sobě zahrnovat více teologických oblastí, které souvisí se zvěstováním Božího slova, s náboženským vyučováním, s pastýřskou péčí, diakonií a misijní službou církve ve světě.¹³

1.5 SOUBĚŽNÉ DISCIPLÍNY PRAKTICKÉ TEOLOGIE

1.5.1 BIBLICKÁ ANTROPOLOGIE

Biblická antropologie patří v tradičním pojetí k systematické teologii, ale neobjede se bez ní ani praktická teologie, zejména poimenika. Antropologie se všeobecně definuje jako věda o vzniku, vývoji a tělesných vlastnostech člověka. Biblická antropologie se soustřeďuje k podstatě lidské existence ve vztahu člověka k Bohu před pádem do hříchu, po něm i ve vztahu k víře. Podle Bible člověk „je Boží stvoření, které tvoří jednotu duše s tělem“, které ale nezůstalo v neporušeném vztahu k Bohu a jeho neposlušnost a pýcha vnesly v podobě hříchu odcizení do původního harmonického vztahu mezi Bohem a člověkem

---

10 Teologické i biblické podrobnosti o této službě všem věkovým skupinám viz Ingeborg Becker et al.: *Handbuch der Seelsorge*, Berlin 1983, s. 241-324. Další důležité podrobnosti o obsahu, konání a poslání duchovní péče nabízí studie Reginald Ernest Oscar White: *A Guide to Pastoral Care. A Practical Primer of Pastoral Theology*, reprinted, London-Glasgow 1981; potom také velmi obsáhlý sborník studií Neff LaVonne - Ron Beers - Bruce Barton (ed.): *Practical Christianity*, Wheaton 1988.

11 Milan Salajka: *Orientační teologický slovník*, Rychnov nad Kněžnou 2000, heslo: Pastorální teologie, s. 119-120.

12 Týž: *Orientační teologický slovník*, Rychnov nad Kněžnou 2000, heslo: Praktická teologie, s. 129.

13 Zájemce o podrobné studium historických, teologicko-orientačních a společensko-politických aspektů praktické teologie odkazujeme na velmi obsáhlou studii Henning Schröer: *Praktische Theologie*, in: *Theologische Realenzyklopädie*, XXVII, ed. Gerhard Müller et al., Berlin-New York 1997, s. 190-220.

(Gn 3). Od Adamova pádu Bible charakterizuje člověka jako „hříšníka“, který žije v odcizení od Boha a „sám od sebe nemůže ani ve své duši najít Boha“, nýbrž „pouze od Krista zde se člověk jeví v jiném světle“ a jen „skrze odpuštění hříchů v Kristu je zasazen do nové oblasti, je posvěcen a toto posvěcení určuje jeho celistvost“.¹⁴

Ale ani návratem k Bohu, totiž ke Kristu nebyl, není a nikdy nebude ani věřící hotov se svým hříchem, protože každý věřící musí zápasit s aktuálním hříchem ve všech oblastech pozemského života s tím rozdílem, že hřích v životě víry není systémovou životní orientací, jak je tomu u lidí bez víry v Boha. Právě k tomu tvrzení se vztahují slova apoštola Jana: „Říkáme-li, že jsme bez hříchu, klameme sami sebe a pravda v nás není.“ Ale „jestliže doznáváme své hříchy, on (Ježíš Kristus – J. L.) je tak věrný a spravedlivý, že nám hříchy odpouští a očišťuje nás od každé nepravosti“ (1J 1,8n). Až teprve v eschatologickém novém stvoření bude všechno nové, dokonalé a bez hříchu (Zj 21). Oba důrazy biblické antropologie, homo in re v aktuální situaci ve světě po Adamově pádu do hříchu a člověk in spe ve víře v Pána Ježíše Krista v eschatologickou dokonalost, potřebuje i současná poimenická služba k hlubšímu teologicko-antropologickému pochopení jak věřících v Ježíše Krista, tak také formálně anonymních věřících, nevylučuje ani nevěřící. Další odborná prakticko-teologická disciplína je nauka o komunikaci Božího slova.

1.5.2 NAUKA O KOMUNIKACI BOŽÍHO SLOVA

Klasicky se nazývá homiletika, která vědecky a teologicky odborně zkoumá, analyzuje a explikuje metody, postupy práce s biblickými texty při přípravě veřejného zvěstování Božího slova při bohoslužbách. Biblicky kompaktní, zodpovědné, aktuální zvěstování je i dnes velmi potřebné jednak proto, že existuje mnoho křesťanských skupin, které zakládají svou orientaci jen na některých biblických důzrazech, jednak z toho důvodu, že se současná zvěst Božího slova musí vyrovnávat i s jinými nekřesťanskými náboženskými religiozitami (Ř 1,19n; 2,14-15), které v dobách minulého politického režimu byly u nás zakázány.

1.5.3 KATECHETIKA

S biblickou antropologií a homiletikou neoddělitelně souvisí katechetika, v praktické teologii známá jako věda o náboženské výchově a vyučování dětí a mládeže. Tuto službu křesťanské církve dnes uskutečňují vnitrocírkevní

---

14 Daewel Hartwig: Seelsorgekonzeption seit der dialektischen Theologie, in: *Handbuch der Seelsorge*, ed. Ingeborg Becker – Karl-Heinrich Bieritz, 2. vyd., Berlin 1983, s. 55.

předkřestní výukou (katechumenát) a odbornou katechetickou výukou náboženství na církevních a státních školách.¹⁵

1.5.4 LITURGIKA

K dalším prakticko-teologickým odborným disciplínám, souvisejícím s poimenikou, přináleží také nauka o bohoslužbě. Tu zde chápeme jako nauku o pochopení teologicko-biblického významu bohoslužebných a symbolických činností pro víru jednotlivce i celé náboženské obce. Bohoslužebné liturgické činnosti viditelně zpřítomňují Boží spásné láskyplné jednání v Ježíši Kristu, které má také hlubokou poimenickou dimenzi, když jim účastníci rozumí.¹⁶

1.5.5 DIAKONIE

Etymologický význam slova „diakonie“ souvisí s novozákonním řeckým slovesem *diakonein* a česky znamená posluhovat při stole, potom také sloužit, starat se (o někoho) a pomáhat všem, kteří potřebují jakoukoli, i tělesnou, pomoc (Sk 7,7; L 4,8; Sk 24,14 ad.).¹⁷ Od svého vzniku křesťanské církve chápaly tuto službu sociální pomoci jako součást svého misijního poslání ve světě. V nynějším světě, kdy rapidně narůstá počet chudých, nemocných, hladových, nevzdělaných, diakonická služba se ukazuje jako přímo nepostradatelná součást opravdového svědectví křesťanské víry ve světě (Mt 25,31–46). V současné demokratické společnosti křesťanské církve v České republice mají možnost zřizovat křesťanské domovy seniorů, spirituálně pečovat o odložené nebo postižené děti v dětských ústavech.¹⁸

---

15 Teologicko-pedagogickou kompetenci k uskutečňování této pedagogicko-náboženské činnosti absolventi HTF UK získávají studiem Husitské teologie a učitelství.

16 K uvedeným prakticko-teologickým disciplínám se vztahují studie in: J. Liguš et al.: *Kazatelství v kontextu tradice a přítomnosti. Studie z homiletiky*, Chomutov 2014. Také byla vydána doktorská práce – Živný, Petr: *Jděte a kažte! Teoretické, praktické a výzkumné aspekty homiletické komunikace - katolické a protestantské pojetí*, Chomutov 2014; dále Ján Liguš et al.: *Náboženská výchova a výuka*. Brno 2005. Milan Salajka: *Křesťanská bohoslužba*, Praha 1985; a také *Bohoslužebná kniha Církve československé husitské. Liturgie podle patriarchy Karla Farského. Druhá liturgie*, 2. vyd., Praha 2004.

17 Komplexní a odborný biblický přehled o této službě sociální pomoci nabízí Lothar Coenen – Erich Beyreuther (ed.): *Theologisches Begrifflexikon zum Neuen Testament*, I, 5. vyd., Wuppertal 1979, heslo: Diakóneó, s. 185–189.

18 Studijní obor Sociální a charitativní práce připravuje všestranně absolventy UK HTF ke kvalitnímu občanskému povolání v sociální oblasti. Podrobnější historický přehled o diakonické službě křesťanských církví v minulosti i v současnosti v Evropě předkládá Hans Dietrich Betz et al. (ed.): *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft*, II, 3. vyd., Tübingen 1986, heslo: Diakonie s. 162–167.

1.5.6 KYBERNETIKA

V současné době se v rámci praktické teologie objevuje nový zájem o kybernetiku. Ukazuje se zřetelně, že je nutné i nezbytné rozvíjet tuto vědní oblast také proto, že kybernetika, jako vědecká disciplína zabývající se obecnými principy správy a zákonitostmi řízení, zasahuje do většiny soudobých vědních oborů. Její důležitost je dnes nepostradatelná pro vedení a řízení náboženských obcí včetně pastorační péče.

1.5.7 EVANGELIZACE A MISIE

Církev působí ve světě mimo jiné prostřednictvím evangelizace a misie. Evangelizace se zaměřuje na duchovní obnovu věřících v církvích. Na rozdíl od toho misiologie představuje prakticko-teologickou disciplínu, která zkoumá, odborně reflektuje a vyhodnocuje minulé i současné křesťanské misijní služby v evropských i neevropských kulturních, náboženských a řečových kontextech. Misijní služba se hlavně zaměřuje na to, aby navázala nebo obnovila vztah člověka k Bohu.

Na rozdíl od toho pastýřská služba se soustřeďuje na upevnění vztahu člověka k Bohu i k jeho obnově tam, kde byl tento vztah přerušeno ze strany člověka.¹⁹ Křesťanské církve potřebovaly v minulosti, potřebují v současnosti a budou potřebovat i v příštích letech misijní službu také proto, že harmonický vztah k Bohu každého věřícího prochází nečekanými změnami i osobními rozhodnutími v konkrétních životních situacích, v kterých každý člověk potřebuje správnou orientaci v životě.

Na závěr této části, můžeme stručně říci také to, že všechny výše uvedené teologické disciplíny chtějí kvalitně sloužit lidem ke kontinuálnímu hlubšímu poznání Boha, k stálému aktuálnímu vztahu k Bohu zjevenému v Ježíši Kristu ve všech životních událostech, a tak přispět k upevnění víry i neotřesitelné naděje v Boží věrnost, lásku, soucit i milosrdenství, které mohou věřící prožívat s trojjediným Bohem Otcem, Synem i Duchem svatým ve společenství církve (Žd 10,23). Všechny prakticko-teologické disciplíny se orientují na autoritu Písma svatého Starého i Nového zákona, a to tak, že jeho odborné výklady, metodické a aplikační duchovní postupy, farář či laik modifikuje podle toho, které věkové a sociální skupině slouží. Například je třeba volit jiný postup pro výuku náboženství dětí, kterou odborně zkoumá mimo jiné teologie dětí, odlišný postup při výkladu Písma vyžaduje

---

19 Podrobnosti o teologii misie nabízí obsáhlý sborník Peter F. Penner (ed.): *Theological Education as Mission*, Schwarzenfeld 2005. Důležitou součástí misiologie v naší době je inkulturace. O této problematice v rámci misie viz Gerhard Rau - Ján Liguš: *Die Kirche in der Spannung zwischen Universalität und Inkulturation*, *Communio viatorum* 37 (1995), s. 183-204.; Ján Liguš: *Božie atribúty v misionálnej činnosti cirkvi*, in: *Teologické princípy misie*, Banská Bystrica 1999, s. 36-52.

zvěstování v rámci bohoslužeb, biblických hodin nebo ve vzdělávání dospělých. Tyto různorodé aspekty se snaží zohlednit současný interdisciplinární charakter poimeniky.

1.6 INTERDISCIPLINÁRNÍ CHARAKTER POIMENIKY

Díky tomu, že ateismus v současné demokratické společnosti v České republice již není jediným správným vědeckým a politickým světovým názorem, všechny teologické disciplíny, včetně poimeniky, mají možnost spolupracovat s jinými humanitními vědami, a tak získávat extenzivnější poznání o lidském životě a také o tom, jakým způsobem poskytnout pomoc potřebným lidem.

1.6.1 PSYCHOLOGIE

Psychologie „získává své poznání o člověku a jeho životě především skrze pozorování, dotazování a experimenty“. Ani dnes duchovní péče „nedisponuje žádným nástrojem experimentálního poznání lidského vědomí a chování člověka“, také proto současná pastorační péče potřebuje psychologii. V současné době se hovoří o sedmi typech psychologického zkoumání, které rozšiřují noeticko-antropologické obzory o lidském životě a mohou velmi pozitivně přispět ke zkvalitnění současné poimenické služby.²⁰ Pro náš účel jsou z nich důležité dva typy: vývojová a pastorální psychologie.

1.6.2 VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE

Tato humanitní věda zkoumá a vyhodnocuje všechny změny, které se vztahují ke konkrétnímu časovému období života člověka, a zahrnuje dětství, pubescenci, adolescenci včetně stáří. Vývojová psychologie usnadňuje porozumění lidským problémům v konkrétním časovém životním úseku a pomáhá duchovním pastýřům jednak rozlišovat psychologické a psychické problémy lidí a odkázat je na příslušné odborníky, jednak poskytovat konkrétní a relevantní biblicko-teologickou pastýřskou péči lidem zápasícím s mnohými životními těžkostmi v rodinách, s dětmi ve školách a se stresy v občanském povolání. Pozitivní a poučený psychologický přístup pomáhá k poimenickému řešení zmíněných i neuvedených problémů už tím, že pastýř může rozpoznat

---

²⁰ Reimund Blühm: Begriff und Theorie der Seelsorge, in: *Handbuch der Seelsorge*, ed. Ingeborg Becker - Karl-Heinrich Bieritz, 2. přep. vyd., Berlin 1983, s. 36; o sedmi psychologických typech, viz *ibid.*, s. 35-37.

podstatu problému a odkázat dotyčného na odborné řešení jeho vlastních obtíží, které může být dovršeno spirituální činností.²¹

1.6.3 PASTORÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Už několik desítek let, totiž od roku 1974, se hovoří o pozitivním odborném přínosu pastorální psychologie pro pastorační službu mimo jiné proto, že některé minulé způsoby a formy pastorační služby uplatňované duchovními, faráři a kazateli jednoduše dožily. Nemohou již vyhovovat změněným současným životním poměrům. Potřebují proto nově objevovat aplikace biblických důrazů v současném společenském kontextu. Pastorální psychologie se dnes chápe „jako teologická věda, kterou se biblická tradice a duchovní zkušenosti přenášejí do skutečnosti lidského života, a to tak, že se berou v úvahu hlavně hlubinně psychologické a komunikativní vědecké poznatky, takže se tu kombinuje vědecké a teologické poznání v pomoci člověku“.²²

Společně s tím pastorální psychologie zdůrazňuje skutečnost, že „ve všech projevech víry a teologie se vyjadřují lidské osobní procesy, jak je předpokládá hlubinná psychologie, v níž se náboženské výpovědi interpretují jako symbolizování psychických procesů. Poukazuje také na harmonii mezi teologickou antropologií a hlubinnou psychologií, a to tím, že se biblické svědectví o Boží vůli navázat vztah s člověkem chápe jako odpověď na lidské základní potřeby najít důvěru a bezpečí v životě“.²³ Svými psychologicko-noetickými objevy pastorální psychologie chce pomoci kněžím, farářům, kazatelům i laickým pracovníkům chápat jejich pastýřskou péči v širším biblickém i antropologicko-noetickém rámci. Tím ale není řečeno, že antropologicko-psychologické vědomosti mohou nahradit jedinečnost biblického svědectví, nýbrž že mohou přispět k extenzivnějšímu porozumění poimenické službě v církvi.²⁴ Kromě psychologických věd duchovní péče dnes potřebuje také psychotherapeutické poznatky a zkušenosti.

1.6.4 PSYCHOTERAPIE

Přínos psychoterapie pro poimeniku je nesporný – slouží k rozpoznání psychických problémů člověka, které je třeba nutně diferencovat od spirituálních. To se v minulosti často nerozlišovalo a duchovní si nevěděli rady s mnohými problémy, a také proto jejich návrhy na pastorační řešení určitých obtíží často selhávaly. V dnešní době existují i psychotherapeutická poradenství,

---

21 Více o tom viz Michael Dietrich – Jörg Dietrich (ed.): *Wörterbuch Psychologie und Seelsorge*, Wuppertal 1989, heslo: Entwicklungspsychologie, s. 82–83.

22 R. Blühm: *Begriff und Theorie der Seelsorge*, s. 31.

23 *Ibid.*, s. 31.

24 Více podrobnosti o vztahu psychologie a poimeniky viz *ibid.*, s. 31–37.

kteřá mohou výborně pomoci k tomu oddělit duchovní problémy lidí od psychických. Poučení o psychoterapii může výborně přispět k efektivnímu a komplexnímu řešení i pastoračních problémů.²⁵

1.6.5 MEZILIDSKÁ KOMUNIKACE

Mezilidská komunikace představuje odbornou reflexi komunikačních aspektů poskytování pastorační péče.²⁶ Poskytuje získání odborné i praktické kompetence k veřejnému vystupování v církevních činnostech, k pedagogicko-katechetické činnosti a k vedení poimenických rozhovorů.²⁷

1.6.6 GERONTOLOGIE

Všeobecně označuje výrazem gerontologie nauku o stárnutí organismu a o chorobách stáří. I když v současnosti se stále méně veřejně hovoří o stáří a jeho problémech, přesto si duchovní péče uvědomuje důležitost pastorační služby lidem v pokročilém věku. Jejich problémy, zápasy, někdy i suicidální sklony se nedají ihned pochopit mladými pastory mimo jiné ze dvou důvodů. První se ukazuje v tom, že když člověk určitý problém neprožívá, těžko se vžívá do situace toho, kdo prochází obdobím, o kterém Kniha Kazatel říká: „Pamatuj na svého Stvořitele ve dnech svého jinošství, než nastanou zlé dny a než se dostaví léta, o kterých řekneš: Nemám v nich zalíbení“ (Kaz 12,1). Druhý důvod je, že ten, kdo se neumí vžít do situace druhého, bude mu jen stěží rozumět a nemůže mu ani pomoci. Duchovní péče potřebuje vědecký obor gerontologii jak pro antropologicko-noetické pochopení stáří, tak také pro empatické jednání v pastorační péči.²⁸

---

25 Více o tom viz M. Dietrich - J. Dietrich: *Wörterbuch Psychologie und Seelsorge*, s. 294–296.

26 Mezilidská komunikace je součástí výuky v rámci studijního programu Husitská teologie 1 a je určen studentům, kteří se připravují zejména na povolání duchovních, pastoračních asistentů a sociálních a charitativních pracovníků. Součástí výuky tohoto předmětu jsou vědecko-odborné studijní oblasti: teorie a teologická propedeutika mezilidské komunikace, výuka rétoriky a kultury mluveného i zpívaného projevu.

27 K této vědě se vztahují publikace Ján Liguš: *Mezilidská komunikácie. Teologická propedeutika*, 2. vyd., Banská Bystrica 2001; Týž: Die Wichtigkeit der zwischenmenschlichen Kommunikation in 21. Jahrhundert. Spirituelle Dimensionen, in: *Spiritualität am Scheideweg von der Moderne zur Postmoderne. Studien und Reflexionen über aktuelles Thema im Dialog zwischen Prager und Münchener Theologen*, ed. Zdeněk Kučera - Jiří Vogel, Prag 2003, s. 101–116; Alena Špačková: *Moderní rétorika. Jak mluvit k druhým lidem, aby nám naslouchali a rozuměli*, 3. dopl. vyd., Havlíčkův Brod 2008; Ján Liguš et al.: *Prakticko-teologické aspekty mezilidské komunikace*, Sokolov 2019; Christoph Bäumler: *Kommunikative Gemeindepraxis. Eine Untersuchung ihrer Bedingungen und Möglichkeiten*, München 1984. Také viz současné odborné studijní reflexe in: *Baker Encyclopedia of Psychology*, ed. D. G. Benner, 4. vyd., Grand Rapids 1993.

28 Podrobnost o tom viz Norbert Buske: Altersseelsorge, in: *Handbuch der Seelsorge*, ed. Ingeborg Becker - Karl Heinrich Bieritz, 2. přep. vyd., Berlin 1983, s. 289–321.

Závěrem lze říci, že všechny uvedené i neuvedené humanitní vědy otvírají a rozšiřují komunikační i sociálně etické postupy v pastorační péči, a proto lze jejich osobní studium vřele doporučit i duchovním. Poimenika se dnes neobejde bez spolupráce s uvedenými humanitními vědami, jejichž vědomosti mohou výborně sloužit k jejímu odbornému zkvalitnění. Tam, kde povolání pastýři nestačí rozšiřovat své teologické poznání dalšími humanitními vědami, mimo jiné i z časových důvodů, mají možnost se ve svém okolí obrátit na odborníky, kteří jim v případě psychologických nebo psychických poruch mohou udělit odborné psychoterapeutické rady. Současná společnost toto umožňuje.

/2/

Pastýřská péče ve svědectví Starého zákona

Ján Liguš

V následujících dvou kapitolách se věnujeme biblickým předpokladům pastorační služby církvi v současné společnosti. První z nich se zaměří na svědectví o pastýřské službě ve Starém zákoně. Podle jeho svědectví byla pastýřská péče pro izraelský lid nedílnou součástí víry v Hospodina na cestě k cíli do Kananejské země. Zjevený Bůh Hospodin, který svůj izraelský lid vysvobodil z egyptského otroctví, je zároveň Spasitelem a Pastýřem, který všestranně pečuje o svůj lid, vede jej a chrání na cestě k dosažení cíle. K této službě Hospodin povolával a zmocňoval lidi, kteří měli pastoračně pečovat o své spoluvěřící tak, aby všichni mohli žít v Boží blízkosti a dojít k cíli pod Božím vedením, jak to vyznává také žalmista slovy: „Povedeš mě podle svého rozhodnutí a pak do slávy mě přijmeš“ (Ž 73,24).²⁹ Ve Starém zákoně je pastýř vůdce národa, prorok a kněz, jak to potvrzuje služba Mojžíše, Jozua a jiných, kteří také pastoračně pečovali o lid, s nímž žili (Iz 63,11; Nu 27,11; Jr 2,8; 23,1; 17,16). Duchovní péči také vykonávali rodiče a mudrci, jak to zvěstuje starozákonní Vyznání

---

²⁹ K tomu více Ján Liguš: Biblicko-teologické aspekty duchovní péče. Explikace některých biblických pojmů, in: *Otevřené dveře. Soubor statí katedry biblistiky*, ed. Jiří Beneš, Brno 2010, s. 52-71.

víry (Dt 6,4–9). Hlavní poslání i účel pastýřské péče je celoživotní služba lidem, aby vytrvali ve víře v Hospodina, izraelského Boha, aktuálně poznávali Boží vůli i vedení a nikdy neztráceli naději v Boží pomoc, dobrotu, lásku a slitování, a tak mohli dojít k cíli. Věnujme se nyní jednotlivým pastoračním skupinám ve Starém zákoně podrobněji.

2.1 RODIČE

Bůh svěřuje malé děti rodičům k jejich radosti a k šťastně naplněnému životu a s dětmi ukládá rodičům i úkol své děti milovat, všestranně a zodpovědně o ně pečovat a sloužit jim k smysluplnému a zodpovědnému životu ve světě (Ž 127,3–5). Toto rodičovské poslání Bible považuje za velmi důležité také proto, že chce, „aby člověk byl hned po svém narození v prostředí, kde je úcta k Pánu Bohu, a to je na prvním místě úkol rodičů vštěpovat svým dětem Boží pravdy“.³⁰ „Kromě rodičů velmi důležitý podíl na formování lidského charakteru mají i národní kulturní hodnoty, které společnost jako celek doporučuje“, a to může buďto „mladé povzbuzovat k hledání humanitních hodnot a jejich prosazování“, anebo „všechny hodnoty pravého lidství relativizovat“.³¹ Tuto službu rodičů dětem zvěstuje starozákonní Vyznání víry: „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší... A tato slova... Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat... Napíšeš je také na veřeje svého domu a na své brány“ (Dt 6,4–9). Z uvedených biblických slov vyplývají pro rodiče následující pastorační úkoly.

Na prvním místě je to jejich láska k Pánu Bohu, která se nedá oddělit od lásky k dětem. Tato dvojrozměrná láska se uskutečňuje vždycky konkrétními činy, jimiž jsou každodenní všestranná tělesná péče rodičů o děti a spirituální působení, jehož součástí je vyprávění dětem o Božích činech vysvobození Izraele z egyptského otroctví, o Boží moci, ochraně, o Božím láskyplném jednání i o osobních zkušenostech s Bohem. Tato nábožensko-edukační verbální komunikace rodičů s dětmi má být nedílnou součástí všedního života, jak to dokládají slova: „když budeš sedět doma, nebo půjdeš cestou, když bude uléhat, nebo vstávat“. S tím se spojuje také proces „vštěpování“ Božích činů lásky a milosrdenství do dětské paměti (Dt 6,7).

Kromě verbálního vyprávění a vštěpování zdůrazňuje uvedený starozákonní text důležitost vizuálního aspektu rodičovské náboženské výchovy, cituji: „Napíšeš je také na veřeje svého domu a na své brány“ (Dt 6,9). Děti měly slyšet od svých rodičů jak o tom, co Bůh vykonal a koná pro spásu izraelského lidu,

30 John Thomas McNeill: *A History of the Cure of Souls*, New York, Evanston, London 1951.

31 Ján Liguš: Ovce, pastýři a poučení, *Vita Nostra Revue* 14 (2005), s. 20–22. Další podrobnosti o náboženské výchově viz Werner Jentsch: *Handbuch der Jugendseelsorge. Geschichte-Theologie-Praxis*, I, Gütersloh 1965, s. 17–320.

tak také o tom, co oni osobně sami s Bohem prožívají, tedy o jejich vlastních zkušenostech víry, a děti měly svým zrakem vidět napsány některé z Božích činů spásy.

Výše uvedená biblická slova potvrzují, že rodiče jsou prvními duchovními pastýři svých dětí, a to všestrannou tělesnou každodenní péčí a náboženskou výchovou. Její součástí je příkladná rodičovská láska k Bohu, která se formálně projevuje v rodině i společným čtením Písma svatého, modlitbami přizpůsobenými věku dítěte a aktivním zapojením do společenství církve.

Tato pastýřská péče starozákonních rodičů je i dnes nepostradatelná pro všestranný vývoj dětí, šťastně prožívané dětství a adekvátní přípravu na život. Proto také jeden z hlavních úkolů duchovních pastýřů v současnosti je povzbuzovat rodiče k této službě dětem a sloužit k harmonickému soužití v rodinách. Kromě toho současná demokratická společnost umožňuje církvím konat duchovní péči i o děti z rozvedených rodin, o děti sexuálně zneužívané nebo odložené v dětských ústavech.

2.2 MUDRCI

Mudrci jsou známí jako lidé, kteří udělovali rady, bděli nad etickými principy správného chování a smysluplného života. Existuje nespočetné množství výroků i přísloví o moudrosti a moudrých lidech, a to jak v celé Bibli, tak i v jiné literatuře. Protože nám zde nejde o všeobecnou, odbornou filozoficko-teologickou analýzu moudrosti, odkazují zájemce o tuto analýzu na studium biblické i nebiblické literatury.³² Pokud jde o teologicko-etický význam moudrosti, dá se z hlediska Starého zákona charakterizovat jako obezřetnost, umírněnost, která je naprosto nepostradatelná pro relevantní a zodpovědné rozhodování v životních situacích a v jednání s lidmi. Vyučování moudrosti pojímá v sobě mravní požadavky Božího zákona a proroků. Ale náš zájem je užší. Zaměříme se pouze na poimenickou činnost mudrců ve Starém zákoně.

Mudrci pastoračně sloužili lidu jak tím, že udíleli morální maxima, tak i tím, že poukazovali na prospěch a užitečnost vyhýbání se domýšlivosti, lenosti, lhostejnosti, různým zápletkám s nedobrymi kamarády. Doporučovali také vyvarovat se závidění, protože moudrý nemá nikdy závidět. Své rady mudrci sumarizovali v lapidárních pořekadlech a příslovích, z nichž nejdůležitější se nám dochovaly v biblické knize Přísloví, kde jsou mimo jiné strhujícím způsobem popisována pokušení mocných, bohatých, mladých, pyšných, domýšlivých, vzdělaných i nevzdělaných lidí. I když mudrci nevystupovali proti veřejným společenským zlořádům, přesto měly jejich rady, výstrahy, poučování a napominání hluboký i široký pastorační význam a sloužily všem věřícím Izraelcům

---

32 Viz L. Coenen: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, 2. Jerusalem Zweifel, 4. vyd., Wuppertal 1977, heslo Sofia; dále také výroky slavných mužů o moudrosti v Jiří Plachetka: *Velká encyklopedie citátů a přísloví*, Praha 1996.